

1787-1875. CONFLICTES, GUERRES CIVILS I NAIXEMENT D'UNA CIUTAT INDUSTRIAL

JOAN VILLARROYA I FONT

A finals del segle XVIII, ens trobem amb una Badalona molt canviada respecte a la de cent anys abans. De 656 habitants que tenia el 1717, n'assolí 4.235 el 1787. Aquest creixement demogràfic, només és explicable pel gran progrés econòmic que durant tot aquest segle es produí a Catalunya.

Fou en el camp de l'agricultura on aquest progrés econòmic es notà més. L'agricultura es desenvolupà cap a l'explotació de la vinya, que permetia majors guanys i l'exportació de vins i aiguardents sobretot cap al mercat americà. A Badalona, després de la vinya, es mantingué la importància del blat i del canem, que es desenvolupà enormement gràcies al gran augment de l'activitat marinera i pescadora. Bona mostra d'això és que a Badalona hi havia 40 barques i prop de 200 matriculats. Aquest creixement fou la causa de la formació d'un barri propi de pescadors, prop de la Rambla, i de l'existència de dues drassanes a finals del segle XVIII. També durant aquests anys es desenvoluparen les primeres activitats manufactureres al voltant de la corderia i el tèxtil. Fou molt més important la primera, ja que la segona es realitzava en un àmbit familiar a les entrades de les cases. Aquesta economia florent i l'impuls demogràfic de la Badalona del vuit-cents, queda estroncat a finals de segle. El seguit de guerres que es produeixen des de la Revolució Francesa, incideixen molt negativament en la vida general del país, i tenen repercussions directes a la nostra ciutat. Les contínues lleves d'homes, el debilitament del comerç, sobretot marítim i el seguit de sequeres que afectaren el camp, ens expliquen la davallada econòmica i demogràfica de la ciutat. La guerra del francès serà el punt més àgid d'aquesta crisi.

La guerra del Francès 1808-1814

La guerra del francès afectà profundament a Badalona. El fet que fos una guerra de guerrilles i que els francesos només dominessin el terreny que trepitjaven, ocasionà un seguit d'enfrontaments armats entre la guarnició francesa de Barcelona i les guerrilles (sometents i miquelets) que s'emparaven en la serralada del litoral, sobretot a la Conreria i al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, amb el suport de la flota anglesa, que dominava tot el litoral.

La nostra ciutat fou saquejada diverses vegades per les tropes franceses (per exemple, el 19-8-1808 en què molts veïns foren assassinats i 20 cases cremades) que, a part d'exigir contribucions en metàl·lic, també exigien racions de pa i carn, ensems que s'apoderaven de tot el bestiar per tal d'alimentar el seu exèrcit, francès de nom però que en realitat era majoritàriament de tropes italianes.

La resistència dels badalonins fou permanent i tenaç; per això els francesos prengueren contínues represàlies contra la població en el transcurs dels 6 anys de guerra, com la del 8 de juny de 1811, en què tres paisans foren penjats. Els pescadors i mariners participaren intensament a la lluita contra el francès, transportant tropes i aliments i fent de correu. Entre els guerrillers badalonins destacà en Pau Bofill, «El Geperut de can Mena».

El 30 de març del 1814, el rei Ferran VII passà per Badalona i el 28 de maig es retiraren les darreres tropes franceses d'aquestes contrades. Durant aquests dos mesos, els badalonins hagueren de

mantenir les tropes franceses i espanyoles amb blat, ordi, vi, racions i diners, a part de donar al rei Ferran VII 300 duros.

Malgrat que la població de Badalona quedà exhausta i arruïnada i molts dels habitants marxaren per aquesta causa, als mesos següents hagué d'abastar diàriament amb oli, llenya, palla, forratge, a més de tres carros, al servei de provisions d'una guarnició de 1.500 soldats.

El regnat de Ferran VII

Les vivències constitucionals del període de la guerra, faran que Badalona mantingui al llarg de les dècades següents un tarannà liberal. Precisament durant el trienni liberal de 1820-1823, és dispersada la comunitat de Sant Jeroni de la Murtra, complint el decret-llei del govern liberal que suprimia els monestirs i convents, els béns dels quals passaven a incrementar el patrimoni de l'Estat. I per primer cop es forma la milícia nacional, que en els anys següents tindrà un gran protagonisme polític. El clergat afectat per la llei abans esmentada passarà a nodrir les files dels absolutistes. Tot i la rebaixa del delme a la meitat, les reformes financeres de l'estat, que obliguen a pagar els impostos en metàl·lic, crea una veritable dificultat a molts dels petits propietaris, que pateixen una escassetat econòmica de diner. Aquesta pagesia, víctima del progrés, així com els menestrals en decadència i tots aquells que creuen que el món passat era millor, nodriran les files dels absolutistes i posteriorment dels carlins.

El clima d'inestabilitat política del període, sequeres com la de l'any 1817 o la febre groga de l'any 1821, feren que la recuperació econòmica i demogràfica fos molt lenta.

El trienni liberal acaba quan les tropes franceses invadeixen la Península donant suport als absolutistes. En el seu atac a Barcelona, aquestes tropes s'hostatjaren a Badalona, i com a primer acte

ordenaran destrossar la placa que donava nom a la plaça de la Constitució.

El triomf absolutista representa una forta reacció, es derogà la Constitució i els liberals foren perseguits de manera més decidida i sistemàtica que l'any 1814. L'església, sobretot, exigí els delmes endarrerits i ocupà els monestirs abandonats, com el cas de Sant Jeroni, que foren focus d'oposició a qualsevol idea liberal. La creació dels Voluntaris Reialistes fou el darrer intent dels sectors ultraabsolutistes per tal de garantir-se el control de la situació política, però cada cop se sentien més abandonats pel rei, que havia iniciat una tímida apertura cap a sectors liberals. Cada bàndol intentà canviar l'equilibri polític mitjançant aixecaments armats, com l'alçament dels malcontents de l'any 1827, de signe absolutista, 4.000 dels quals entraren a Badalona, exigint, tanmateix, una contribució de 1.500 duros.

La Primera Guerra Carlina 1833-1840

Amb la mort de Ferran VII, l'any 1833, s'inicia la primera d'una sèrie de guerres civils conegudes com a carlines. A Badalona, malgrat el conegut arrencament d'alguns grans propietaris amb els carlins, com els germans Ventós, la major part de la població i les autoritats es mantingueren a les files liberals. Per fer front als carlins es formà la milícia nacional, que arribà a tenir uns efectius de 600 homes, no tots armats, per manca de fusells, ensems que es fortificaren alguns punts de la vila, l'església de Santa Maria i la Torre Vella, per fer front a possibles atacs dels carlins.

Diversos destacaments de la milícia de Badalona, estigueren destacats a Breda, Sant Celoni i la Garriga. Alguns d'aquests destacaments participaven en diversos enfrontaments contra els carlins, com el de Palafolls el 8 de febrer de 1837, en el qual els 68 milicians badalonins tingueren 4 morts. Durant els 7 anys de guerra la milícia fou focus de diversos actes d'indisciplina i d'insubor-

dinació, motivats en algun moment pel retard de les pagues, i que arribaren a enfrontar els comandaments de la milícia i les autoritats municipals. No hem d'oblidar que les autoritats municipals estaven en una línia de «útiles y moderadas reformas» amb la divisa de «Unión y orden», i la milícia representava, en alguns dels seus components, els sectors més progressistes del liberalisme.

En aquests anys, però, no tots els aldarulls i bullangues tingueren com a causa els enfrontaments amb els carlins, sinó que també hi hagué contradiccions en els rengles liberals, formats per grups amb interessos diferents (moderats i progressistes), i a causa de l'aparició de les primeres mostres de consciència obrera com a col·lectiu organitzat, que en un primer moment són accions puntuals destinades a assolir objectius immediats. Les mobilitzacions populars de l'any 1835, iniciades per un problema obrer, l'augment de la longitud de les peces teixides, per les quals se seguia cobrant el mateix sou, acabaren, a Barcelona, amb la crema de la fàbrica Bonaplata i d'alguns convents. A Badalona, aquests fets també tingueren ressò, com mostra la cremada de l'església i una part del claustre del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Com tantes vegades, la nostra vila anava a remolc dels esdeveniments de la ciutat comtal, fet que al llarg d'aquest segle s'aniria aguditzant. Això fa que cent anys després, en valorar aquests fets, Isidre Sabater escrivís: «A ell fou degut (es refereix a Bertomeu Rovira, aleshores batlle de Badalona) que el nostre poble estigui lliure de responsabilitat, davant la història local en la trista jornada de l'any 1835, en la qual perdérem el nostre patrimoni medieval arqueològic, artístic i bibliogràfic que avui ens enorgulliríem de poder catalogar».

Demografia i Economia 1800-1840

Com ja hem dit més amunt, el creixement econòmic i demogràfic que havia experimentat Badalona durant tot el segle XVIII, patí una forta davallada per mor de la inestabilitat política i les succe-

sives crisis agràries. Si el 1787 Badalona comptava amb 4.235 habitants, el 1818, poc després de finalitzada la guerra del francès, la població era la meitat: 2.125. No fou fins a la segona meitat dels anys 20 que es començà a superar la profunda crisi demogràfica i no seria fins a finals dels anys trenta, que la recuperació de la població i de l'activitat econòmica, tindrien una empenta similar a la del segle XVIII. L'any 1840, Badalona tenia 4.953 habitants i superava la població que havia assolit cinquanta anys abans.

L'activitat econòmica de la vila continuava centrada bàsicament en l'agricultura, que recuperà els nivells del segle passat, i els agricultors ampliaren les terres dedicades al conreu. La pesca i el desenvolupament d'una incipient manufactura local, dedicada a la corderia i al tèxtil, eren les altres bases de l'economia local. Durant el primer terç del s. XIX es coneix l'existència de 15 platges de corders i el nombre de professionals dedicats a aquest ofici. Durant els anys 20 existien tres quadres per teixir, propietat de López, Serrat i Cañellas, que acabaren fusionant-se l'any 1926 i concentrant els telers a l'actual carrer de Sant Lluís. La vinya continuava essent, amb molta diferència, l'activitat agrícola més important. L'any 1840 es conreaven 2.212 mojadres de vinya. Com a fet remarcable, i que en els anys següents serà una constant, tenim la primera indústria química instal·lada a la nostra ciutat, que fou la fàbrica d'àcids de Casanovas i Cia., que se situà a Ca l'Andal, l'any 1825.

La dècada de 1840. Revoltes populars i construcció del ferrocarril

En el moment en què la primera guerra carlina finalitza, tenim una descripció, deguda a Isidre Sabater, molt sintètica, però alhora molt diàfana, de com era la Badalona d'aquest any. La vila comptava amb 4.953 habitants, essent els dos nuclis de població més

remarcables els pagesos i els pescadors, i un important nucli de corders. Aquest any de 1840 es muntà la fàbrica de teixits, coneguda per can Real, amb 50 telers a mà, i el gran edifici de la fàbrica de filats que aixecaren Viñas i Navarro.

Com a tret més destacable de la vida social, Isidre Sabater, explicava que «La cultura del poble és deplorable». Dels 4.953 habitants saben llegir 382 homes i nois i 39 dones i noies; saben escriure 245 homes i nois i 28 dones i noies. Hi havia una escola pública, cinc de particulars per a nois i cinc per a noies, a les quals assistien un total de 132 nois i 13 noies, de 3 a 10 anys, i 93 nois i 19 noies de 10 anys en amunt.

Les diversions dels badalonins eren les cartes, en cafès o cases particulars, les sales de ball i de billar i el camp de pilota. Entre les diverses festes religioses destacava la processó del Dijous Sant, que venia a veure la gent dels pobles de la rodalia.

El batlle de la ciutat era Pere Vehils i l'ordre públic era garantit per l'Octau batalló de Milícies Municipals, sota el comandament d'Esteve Blanch.

La dècada de 1840 és una dècada de convulsions polítiques i socials, en què Catalunya és la clau de tots els esdeveniments de l'estat; només cal recordar el protagonisme de Barcelona en la caiguda d'Espartero i la guerra dels matiners els anys de 1845-1848. Com altres èpoques de la història de la nostra vila, és un període contradictori, ja que si bé els esdeveniments citats més amunt colpejaren greument Badalona, és en canvi la dècada de la construcció del ferrocarril, que tanta importància tindrà, per al desenvolupament futur de la ciutat.

L'inici de la dècada resta marcat per l'enfrontament, primer, dels fabricants de Barcelona amb el govern del general Espartero, per la seva política no proteccionista, que acabarà bombardejant la

ciutat al desembre de 1842, abans de la seva caiguda del poder al juny de 1843; i segon, pels enfrontaments dels sectors més populars, emparats en la milícia nacional, contra els generals triomfadors enfront d'Espartero, entre ells el general Prim, que assetjà la ciutat i després de diversos bombardeigs la dominà al novembre de 1843.

Les autoritats i la milícia nacional de Badalona, donaren suport al general Prim, si bé en els rengles de l'esmentada milícia es produïren nombroses desercions. Aquest fet denota l'arregliment de

El moti de les quintes, juliol de 1845. Al fons, al carrer del Pinzell, avui de Sant Anastasi (J.M. Cuyàs: *Història de Badalona*).

les autoritats en el camp del liberalisme progressista o moderat, però lluny de les aspiracions de les classes més populars. El personatge polític local d'aquest període, és Pere Vehils, que aglutinava l'alcaldia i el comandament de la milícia de la ciutat, i que tenia i tindrà una llarga activitat política a la nostra vila. Era una hisenda amb un quantios patrimoni, escampat per tot el terme municipal.

Durant tot aquest temps els badalonins hagueren de fer front a les despeses ocasionades per les diverses tropes, fossin del color polític que fossin, que s'hostatjaven a la ciutat; atendre hospitals de sang; i acollir els nombrosos refugiats procedents de Barcelona, que en algun moment, passaren del miler. Tot això en un moment en què l'ajuntament explicava l'anguniosa situació de la població de la ciutat de la següent manera: «Este pueblo, Excmo. Sr., que se compone de labradores cuasi en su totalidad no tan solo le falta ropa para cubrirse en los rigores del invierno sino que debe compartirlo en algún sentido con el soldado quedando por consiguiendo unos y otros mal servidos y sufriendo la intemperie de los fríos de la noche porque hasta las leñas que guardaba cada uno para calentar sus respectivas familias se han agotado».

El triomf dels moderats no millorà aquesta situació, i la dissolució de la milícia nacional i la creació del servei militar pel sistema de quintes, del qual les classes populars no podien redimir-se per manca de recursos, motivà la protesta dels quintos, en el moment del sorteig, el 7 de juliol de 1845, que acabà amb l'assalt de l'ajuntament, la cremada de les llistes i la mort del sereno, que matà un dels amotinats, i l'agutzil.

La guerra dels matiners es donà en un context de crisi econòmica i social profunda. A la nostra ciutat els robatoris de llenya i als camps conreats eren continus, i fou, per tant, una guerra alimentada pel malestar general. L'execució a Badalona de tres persones acusades del segrest de cinc propietaris a Sants, entre ells Joan

Cros, el 22 de maig de 1848, n'és una prova, si ens atenem a l'origen social dels condemnats.

Aquest mateix any, però, també ocorria un fet cabdal en la història de la nostra ciutat: la inauguració del ferrocarril Barcelona-Mataró, que tantes repercussions tindrà en el desenvolupament econòmic de Badalona i que curiosament no es féu sense l'oposició de part de la ciutat, sobretot dels pescadors, que veien en la via del ferrocarril una barrera física per al desenvolupament de les seves activitats.

El moviment obrer

Amb la gradual implantació d'indústries a Badalona, apareix a la nostra ciutat, la classe obrera, que de manera tímida però tenaç, es

Locomotora del ferrocarril de Barcelona a Mataró, primer de la península.
Fotografia: J. Cortinas (M.d.B.).

va dotant d'organismes de representació pròpia. La primera organització obrera que hi trobem documentada és la «Sociedad de Protección Mutua de Tejedores de Algodón de Badalona», l'any 1842. La gran inestabilitat política del període fa que el moviment obrer, visqui situacions de tolerància amb altres de forta repressió. Això fa que l'associacionisme obrer s'organitzi de dues formes: una que representa el sindicat reivindicatiu, i l'altra, de socors mutus, que els permetés seguir associats en els moments de màxima repressió. Així, no ens hem d'estranyar de l'aparició d'un seguit d'associacions de caire recreatiu i mutualista, que a part d'omplir els moments d'oci dels treballadors, oferien la cobertura legal a activistes sindicals. A nivell general, cal destacar els Cors de Clavé. En aquesta línia es funda a Badalona el Cor de Badalona, que al cap de cinc anys donarà lloc a la Societat coral «Alba».

En determinats moments d'aquest període, concretament durant els anys 1854-1856, el moviment obrer badaloní participà activament en el seguit de vagues generals que es donaren a Catalunya, l'origen de les quals fou el problema de les selfactines (mecanització de la filatura), al juliol de 1854, a Barcelona. La conflictivitat social d'aquests dos anys passà per diverses vicissituds, però acabaren en una repressió ferotge per part de les autoritats militars, després de la real ordre del 21 de maig de 1855, que va permetre que alguns fabricants denunciessin i es neguessin a complir els convenis col·lectius signats fins aleshores.

Fou precisament a Badalona on l'actitud dels fabricants va desencadenar la reacció dels obrers. En aquesta reacció, en forma de vaga, a mitjan juny de 1955, la milícia nacional de Badalona es posà al costat dels obrers, cosa que obligà a les autoritats militars a enviar a la ciutat forts contingents de tropes de l'exèrcit. D'aquesta vaga obrera se'n feren ressò diaris de Madrid com *Las Novedades*. La vaga s'acabà el dia 25 de juny, però la Milícia nacional de la població fou desarmada i reorganitzada, i en foren exclosos gairebé la totalitat dels individus de la classe obrera. L'alcalde i el

secretari de l'ajuntament foren destituïts per ordre del general Zapatero, que els acusà d'haver mostrat poca energia a combatre les pretensions obreres. Tanmateix, encara el dia 27, a dos quarts de nou del vespre, es produí un incident entre els obrers i un fabricant que havia recorregut als esquiroles. Dos teixidors foren greument ferits.

Ara bé, la vaga de Badalona no fou sinó el preludi de la vaga general del 2 de juliol, declarada per la comissió central de les associacions obreres. La vaga durà 9 dies i fou seguida d'una repressió molt dura del moviment obrer. En el cas de Badalona, el dia 18 d'octubre fou jutjat un nombrós grup d'obriers badalonins, acusats d'haver intervingut, d'una manera o altra, en diversos fets durant la vaga general.

Capçalera de romanço sobre el còlera, epidèmia que afectà a Badalona entre els anys 1854-1855 i el 1865.

Un manifest fraternal de la classe obrera de Madrid dirigit a la de Catalunya en particular, el 26 d'agost de 1855, és una prova més del protagonisme de la nostra ciutat en aquest conflicte social. El manifest diu textualment: «ni ignoramos la escandalosa conducta de algunos fabricantes de Badalona, motivo principal de los funestos sucesos de julio del presente año.»

El sindicat més important del segle XIX, «les Tres Classes de Vapor», atès el procés tardà de la industrialització a Badalona, no s'hi implantà fins a l'any 1872. Aquest sindicat agrupava els oficis de jornalers, teixidors mecànics i filadors.

El sexenni Revolucionari 1868-1874

Entre els anys 1860 i 1868, la ciutat patí una frenada en el seu creixement demogràfic, ja que dels 12.060 habitants que tenia en iniciar-se la dècada, en perdé prop de 2.000 en vuit anys. Aquesta pèrdua ens mostra la recessió que patí l'economia catalana en general, i que afectà la nostra ciutat. Aquesta recessió; agreujada per fenòmens puntuals com el de la pèrdua de la collita de vi de l'any 1856, anà acompanyada de flagells com la passa del còlera de l'any 1865. Aquesta situació de crisi econòmica augmentà la inestabilitat política i social, i pel juliol de 1867 diverses partides d'homes armats, en aquest cas republicans, corrien pel terme municipal. Aquesta inestabilitat política i social, tindrà com a conseqüència el derrocament d'Isabel II i l'inici del període conegut a la història com el del sexenni revolucionari.

Com a trets generals d'aquest període hem de remarcar la gran inestabilitat política, ja que en 6 anys va haver-hi cinc règims, 14 governs i 2 pronunciaments militars —un acabà amb la I República i el segon possibilità la restauració borbònica. A Badalona la notícia de «La Gloriosa», és a dir el triomf del *pronunciamiento* militar que destronà Isabel II, no tingué especial ressonància, i la Junta badalonina que detenta el poder al municipi es forma amb un

mimetisme total de la de Barcelona, amb l'únic objectiu de vetllar per l'ordre i sempre a remolc dels esdeveniments generals del país. Els homes d'aquesta Junta i de l'ajuntament provisional, que detentà el poder en el moment de la seva dissolució a l'octubre de 1868, són els que ocuparan el poder a partir del gener de 1869 i en alguns casos, com el de Pere Vehils, són homes que participen en el govern del municipi des dels anys 40. Segons l'estudi d'Emili López Tossas sobre aquest període, sorprèn la poca vitalitat dels republicans, i més retenint el pes demogràfic de la nostra vila.

El nou ajuntament, presidit per Sebastià Badia, hagué de fer front a una situació de gran inestabilitat política i a una recessió econòmica general, que afectà a la nostra ciutat en diferents graus. La inestabilitat política ve marcada pels aixecaments de republicans i carlins, en aquests moments units contra el poder del general Prim, i que a la nostra ciutat tindran greus conseqüències, com l'afusellament de 9 persones a l'agost de 1869, a Can Llobart, acusades de conspirar a favor dels carlins, i el motí de quintes de l'abril de 1870 en el qual els revoltats assaltaren la parròquia, cremant el llibre de batejats des del juliol de 1849 fins al desembre de 1856. A l'ajuntament també cremaren el llibre d'actes, on figuraven els mossos quintats. Aquest motí de quintes, segon que es produïa a la ciutat (l'altre és el de 1845) fou una resposta a l'ordre del govern de cridar a files 40.000 quintos, i tingué un fort ressò en les classes populars, sobretot a la vila de Gràcia, des d'on s'estengué a tots els pobles de la rodalia de Barcelona, i arribà a Badalona el dia 5 d'abril.

La proclamació de la I República al febrer de 1873, a Badalona aclamada amb el crit de «Viva la República Democràtica Federal», motivà de bell nou la revolta dels carlins, que donarà pas a una nova guerra civil de tres anys.

Les autoritats badalonines organitzaren diversos batallons de voluntaris de la República i fortificaren la vila, ja que els carlins, molt

més agosarats que en les anteriors guerres i aprofitant la feblesa del govern minvat per desunions internes i les revoltes cantonals, arribaren a entrar a la nostra vila al juny de 1874 i segrestar l'alcalde que, en aquells moments, era de bell nou Sebastià Badia i no fou lliberat fins després d'haver pagat un rescat de 12.000 duros. La fortificació de l'església de Sta. Maria i la seva confiscació a l'abril de 1873, fou causa de fortes desavinences en el si del consistori i, naturalment, amb les autoritats eclesiàstiques. La guerra no finalitzà fins després del cop d'estat del general Martínez Campos, a Sagunt, que donarà pas a la restauració en el tron dels borbons, en la persona d'Alfons XII.

Malgrat aquest clima d'inestabilitat i de guerra civil, el desenvolupament econòmic i social de la nostra ciutat, com veurem més endavant, no s'aturà i valgui com a exemple l'aparició per primera vegada a la història d'un mitjà de premsa local al desembre de 1868, *El Eco de Badalona* que si bé no reeixí, 10 anys després acabarà consolidant-se.

Demografia i Economia 1840-1875

Durant aquest període, malgrat alguns alts i baixos, la població badalonina augmentarà espectacularment, ja que quasi triplicà el seu nombre. Dels 4.850 habitants que tenia el 1845, passà als 12.800, l'any 1875. Aquest creixement tingué uns anys espectaculars, 1851-1857, en què els 5.733 es convertiran en 10.485. Ja ha estat abastament repetit que el detonant d'aquest creixement fou la inauguració del ferrocarril de Barcelona a Mataró, l'any 1848, que a part de la seva influència en el desenvolupament industrial de Badalona, també deixà en atur, un cop finalitzada la construcció, una mà d'obra que s'ocupà en pocs anys a les noves fàbriques en construcció.

El factor principal d'aquest creixement demogràfic és la immigració. Els immigrants procedien exclusivament d'altres comarques catalanes. Des de l'Urgell, Osona i Ripollès fins al Camp de Tarragona, Baix Ebre i Montsià, destacant d'aquesta darrera comarca, els procedents d'Alcanar.

Aquest augment de la població es donà en un context rural, encara no consolidat en estructures urbanes i que per tant, manté unes tradicions, costums i formes de vida molt tradicionals. Fins a aquests anys, el creixement urbà de Badalona era espontani i l'àrea d'expansió urbana estava condicionada per les vies de comunicació entre Barcelona i França —carretera i ferrocarril— i per les rieres —Matamoros, Martí Pujol, Canyadó i St Jeroni—. El creixement demogràfic obligarà a plantejar els problemes urbanístics que la ciutat té. Manca un pla urbanístic que racionalitzi el creixement: resoldre el problema endèmic de les riuades, millorar les comunicacions amb Barcelona, i al mateix temps la construcció d'una sèrie d'edificis que millorin els equipaments i les zones d'esbarjo. Alguns d'aquests equipaments, com l'enterrament fora del nucli urbà, ja existien des del 1834 amb la inauguració del Cementiri del Sant Crist, altres s'inauguraran en aquests anys, com és el cas del

Capçalera de *El Eco de Badalona*, primer periòdic editat a la ciutat (E. García: *Historia de la premsa badalonense. 1868-1939*).

Teatre Zorrilla (1868) i alguns plantejats aquests anys, com la Casa de la Vila i el mercat Maignon, seran construïts molt més tard.

Dins de l'economia badalonina de mitjan segle XIX, l'agricultura i la pesca tenien un pes molt fort en el conjunt de les activitats productives. El 50 % de la població activa local eren jornalers dedicats a les labors agrícoles. La vinya, per l'alt preu del vi i la seva comercialització ocupava el 60 % del sòl conreat, molt lluny dels cereals de regadiu que representaven el 14 %. 520 propietaris es distribuïen la possessió de la terra i només 23 en controlaven el 40 %. Més de la meitat d'aquests propietaris eren barcelonins. Aquesta ha estat una de les constants de l'economia de Badalona des de molts de segles abans del XIX. La depersonalització econòmica de la nostra vila, que lluny de minvar, augmentarà molt més en el moment del gran desenvolupament industrial de la segona meitat del segle XIX.

La força del sector pesquer a mitjan segle resta palesa per la creació d'un gremi, l'any 1851, i pel fet que a partir de 1863, Badalona generés un volum de comerç marítim suficient perquè es creés una duana de mar. L'any 1870 eren 150 les barques de pesca i 600 les persones que s'hi dedicaven. En aquests anys hi havia tres drassanes a la platja, destacant la del «mestre d'aixa» Nicolau Pica, que l'any 1858 construí les pollancre «Maria Assumpta» i «Nicasia».

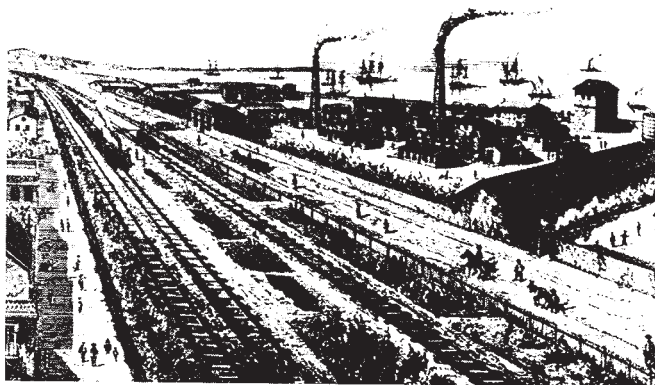
El desenvolupament industrial de Badalona durant aquests anys queda marcat sobretot pels inicis de la mecanització i per la proximitat i bones comunicacions amb Barcelona després de la inauguració del ferrocarril, fet que possibilitarà que, un cop saturat el desenvolupament fabril de Barcelona, moltes indústries s'instal·lin a Badalona. Aquestes indústries se situaran bàsicament a les zones properes al ferrocarril.

Quant a la mecanització, cal destacar la instal·lació de la primera màquina de vapor a la fàbrica Carbó i Viñas, dedicada a filats i

teixits. Malgrat aquests avenços, encara l'any 1855 funcionaven a la ciutat trenta-dues quadres de teixits (manufactures) i sis fàbriques tèxtils que utilitzen la força del vapor.

Si fins a aquests anys el desenvolupament industrial de la ciutat era al voltant del tèxtil i la corderia, sens dubte una de les indústries més genuïnament locals; en aquesta etapa s'establiren a Badalona empreses de diversos sectors, fet que serà una de les característiques futures de la industrialització de Badalona: la seva diversitat de sectors industrials.

Entre les noves indústries que es posaren en funcionament durant aquest període cal ressenyar: la de Soler, Montal i Cia. (1843) i la de Segismundo Diví (1856) en el camp del tèxtil; la fàbrica de la Vda. Palay i Moré (1858), dedicada a la producció de galetes i coneguda popularment per «La Galeta»; i la fàbrica de xarols, hules i encerats de Carles Le Boeuf (1850). Durant la dècada dels seixanta s'establiren la refineria de sucre Fontrodona i Castelló (1865), l'empresa Farrés i Cia (1866), coneguda popularment per

Refinaria «La Catalana» de Badalona, en el inici de la industrialització a Catalunya.

«Cristall», la fàbrica de gas de Josep Jaurés, inaugurada el primer de gener de 1869, i l'empresa Bosch i Grau, coneguda per «L'Anís del Mono», fundada l'any 1868.

Just l'any 1875, s'instal·lava a Badalona la fàbrica d'Amadeu Cros, especialitzada en la producció d'adobs químics i que, amb els anys, esdevindrà la «Societat Anònima Cros», una de les fàbriques més importants i amb més incidència dins de la història de Badalona. Aquesta implantació és un bon exemple del que ha estat aquest període en la història de la nostra ciutat. És a dir, el període on es posen les bases del gran desenvolupament industrial de Badalona i que, de mica en mica, farà el pas de vila a ciutat.

Bibliografia

BENET, Josep; MARTÍ, Casimir. *Barcelona a mitjan segle XIX. El Moviment obrer durant el bienni Progressista (1854-1856)*. 2 volums. Barcelona: Curial, 1976.

CARRERAS GARCÍA, Montserrat. *La Industrialització a Badalona*. Badalona: Museu de Badalona, 1989 (Dossier didàctic).

CUYÀS TOLOSA, Josep M^a. *Història de Badalona*, Volum VII. Badalona: Artes gráficas Durán, 1982.

CUYÀS TOLOSA, Josep M^a. *Apuntes sobre la Marina i la pesca en Badalona*. Badalona: Talleres Gráficos Ralmy, 1945.

CUYÀS TOLOSA, Josep, M^a. *Badalona y el carril de Mataró*. Badalona: Impremta Durán, A.G., 1948.

LÓPEZ TOSSAS, Emili. «Badalona al voltant dels esdeveniments de 1868». A *Carrer dels Arbres*, núm. 47/48. Museu de Badalona, 1985.

MONÉS, Jordi; PADRÓS, Pepita; SAGUÉS, Ramon. *Resum d'Història de Badalona*. Badalona: Ajuntament de Badalona, 1984.

PADRÓ i WERNER, Jordi. «Les societats corals de vuit-cents: entre la lluita i l'esbarjo popular». A *Carrer dels Arbres*, núm. 19. Museu de Badalona, març de 1981.

SABATER, Isidre. «Història de Badalona. Trienni 1840-1843. Regència del general Espartero». A *El Eco de Badalona*, 6 d'abril de 1935.

SABATER, Isidre. «Història de Badalona. El batlle Pere Vehils (1840-1843)». A *El Eco de Badalona*, 2 de novembre de 1935.

SAGUÉS i BAIXERAS, Ramon. *El moviment obrer a Badalona I. Els inicis de la classe obrera a Badalona (1840-1931)*. Badalona: Quaderns de Cultura Popular, 2, 1983.

SAGUÉS, Ramon; ROTGER, Cristina. «Els començaments de la indústria a Badalona». A *Carrer dels Arbres*, núm. 8. Badalona, 1980.

SOLER i PEREJOAN, Gaietà. *Badalona. Monografia Històric-Arqueològica*. Barcelona: Impremta de Fidel Giró, 1890.